

Володимир КУРАНТ

*Доктор біологічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
kurant@tnpu.edu.ua*

Богдан ІВАНІЦЬКИЙ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
Ivanitskiy@chem-bio.com.ua*

АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА ВОДНІ ЕКОСИСТЕМИ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна наука перебуває у стані глибокої трансформації, що зумовлена не лише накопиченням нових знань, а й необхідністю їх переосмислення у світлі глобальних викликів. Одним із таких викликів є антропогенний вплив на природні екосистеми, який дедалі більше виходить за межі суто природничо-наукової проблематики і набуває виразного ціннісного виміру. Водні екосистеми у цьому контексті постають не лише як об'єкти дослідження, але як своєрідні індикатори стану взаємодії людини з природою, відображаючи глибину дисгармонії, що виникла внаслідок домінування технократичного світогляду [3].

Аксіологія сучасної науки орієнтує на розгляд будь-якого наукового знання у контексті його значущості для збереження життя, довкілля та майбутніх поколінь. Такий підхід змінює саму логіку наукового пізнання: від прагнення до максимального освоєння природних ресурсів – до усвідомлення їх обмеженості та внутрішньої цінності. У цьому сенсі антропогенне забруднення водних екосистем постає не лише як результат господарської діяльності, але як прояв ціннісної кризи, що характеризує сучасну цивілізацію [4].

Техногенне навантаження на водне середовище, зокрема надходження важких металів, є наслідком домінування утилітарного підходу до природи, за якого вона розглядається передусім як ресурс. Проте такий підхід ігнорує складність і саморегуляцію природних систем, що неминуче призводить до їх деградації. У цьому контексті навіть біохімічні порушення в організмах гідробіонтів, зокрема зміни ліпідного обміну у риб під впливом іонів, можуть бути інтерпретовані як прояв глибшого системного дисбалансу. Вони свідчать не лише про токсичність певних речовин, але й про порушення фундаментальної рівноваги між природними процесами та людською діяльністю [1–5].

Аксіологічний підхід дозволяє переосмислити такі явища, виходячи за межі їх суто емпіричного опису. Він акцентує увагу на тому, що будь-яке втручання у природні системи має не лише матеріальні, а й ціннісні наслідки. Водні екосистеми у цьому сенсі виступають як самодостатні цілісності, що мають власну внутрішню цінність незалежно від їх практичного використання. Визнання цієї цінності є необхідною умовою формування нової парадигми наукового мислення, у межах якої пріоритетними стають не експлуатація, а збереження та відновлення природного середовища.

Особливого значення набуває питання відповідальності науки за наслідки свого розвитку. Наукові досягнення, які сприяють технічному прогресу, водночас можуть генерувати нові екологічні ризики, що ставить перед науковою спільнотою етичні дилеми. У цьому контексті аксіологія виступає як методологічна основа, що дозволяє інтегрувати наукові знання з моральними принципами. Вона орієнтує на формування такого типу наукової діяльності, який враховує довгострокові наслідки втручання у природні процеси та сприяє гармонізації відносин між людиною і природою [2, 6].

Важливим аспектом є також трансформація освітніх підходів у підготовці майбутніх фахівців. Формування аксіологічної культури, що включає усвідомлення цінності життя, природи та екологічної рівноваги, є необхідною умовою розвитку відповідальної науки. Без такого підходу навіть найточніші наукові знання можуть бути використані у спосіб, що суперечить принципам сталого розвитку.

Антропогенний вплив на водні екосистеми слід розглядати як багатовимірне явище, що поєднує екологічні, соціальні та ціннісні аспекти. Порушення природних процесів, зокрема біохімічних механізмів у гідробіонтів, є лише зовнішнім проявом глибших дисбалансів у системі «людина – природа». Аксіологічний підхід дозволяє розкрити ці дисбаланси та окреслити шляхи їх подолання через переорієнтацію науки на принципи відповідальності, гармонії та збереження довкілля як базової цінності існування людства [3–5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи : монографія. Київ : Лібра, 2010. 416 с.
2. Масюк О. П., Глазунов В. В., Краснокутський О. В. Аксіологія : науково-методичний посібник для здобувачів ступеня доктор філософії зі спеціальності «Філософія» освітньо-наукової програми «Філософія». Запоріжжя : КСК-Альянс, 2024. 113 с.
3. Мельничук В. В. Ціннісна сутність природи в контексті розвитку соціальної держави (філософсько-релігійний аспект). *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 1. С. 12–16.

4. Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень: навч. посіб. / кол. авт.; ред. В.В. Кузьменко. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2015. 246 с.
5. Шевель А. О. Філософське осмислення глобальних проблем людства. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2020. Вип. 2(46). С. 4–9.
6. Шевчук С. Ціннісні аспекти ставлення людини до природи. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2017. № 10. С. 104–109.

Леся АЛЕКСІЄВЕЦЬ

*Доктор історичних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
lmalex@ukr.net*

Мар'яна КУРИЛО

*Здобувачка першого (бакалаврського) освітнього рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
mmariana.kurylo@gmail.com*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЗМІНА ПРІОРИТЕТІВ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Війна завжди є глибоким потрясінням для суспільства, змінюючи звичний порядок життя та систему цінностей. Повномасштабна російсько-українська війна стала саме таким переломним моментом для України, вона принесла страждання, руйнування і втрати, але водночас спричинила глибоке переосмислення життєвих орієнтирів і суспільних пріоритетів.

У нових реаліях те, що раніше здавалося важливим, поступово відходить на другий план. Натомість особливого значення набувають безпека, життя, сім'я, взаємна підтримка та відчуття спільності. Суспільство дедалі більше орієнтується на солідарність і відповідальність, що формує нову систему цінностей.

Трансформація суспільних цінностей відбувається на очах і стає невід'ємною частиною повсякденного життя українців. Сучасні події продемонстрували, наскільки швидко можуть змінюватися суспільні орієнтири, водночас відкривши високий рівень взаємодопомоги, самопожертви та громадської активності.

Метою статті є аналіз трансформації цінностей українського суспільства під впливом війни. Особливу увагу приділено формуванню нових моделей